

Paradigmatska opozicija med *Staro* in *Novo zavezo* je torej vseskozi posredi, in niha med milostjo in ljubeznijo, črko zakona in maščevanjem, torej med caritas in avaritia. In ker smo lahko odrešeni le po milosti in nikoli po pravici, smo postavljeni v precep. Zato je zmotno misliti, da je *Kristus* zastavil funt mesa za nas. Dolar meni ravno nasprotno. Kristus je zastavil funt mesa zase, za odrešitev človeštva in je bil brez milosti pokončan po židovskem zakonu. Torej zastavil je telo za črko (zakona), da bi poravnal dolgove človeštva. Zato milost nastopi kot preseženo dejanje, kot ekvivalent profita, tako da imamo opraviti z objektom kot presežkom, ki pa ima dva obraza: kot nemogoči objekt presežka (funt mesa) in kot sublimni objekt presežka (milost). Ali kot pravi Sv. *Pavel*, Kristus ni plačal za naše grehe, on je logika plačila, kot nam pojasni Dolar, s katero lahko stopimo iz menjave, ki jo je razkrinkal Marx. Torej krščanska gesta caritas ni vpis v logiko milosti, temveč izstop iz nje, je zavrženje logike menjave, v kateri se pokaže pravi jaz post-krščanske drže: ljubezen brez milosti.

Kaj pa židje in židovstvo? Odgovor je Dolar posredoval z *Marxovo* parafrazo iz »Židovskega vprašanja« (1843): da so s kapitalizmom kristjani postali židje, tako da so univerzalno začeli početi to, kar so od nekdaj očitali židom; žid pa je postal zaveden svojega pravega bistva ravno tedaj, ko je »nehal biti žid« in ni več kazal znakov židovske identitete (str. 212). Učinek tega pa je ravno nasproten. V moderni družbi novega antisemitizma (fašistični antisemitizem) pride do obrata, v katerem »osvobojeni-od-skopušstva-židje« postanejo šele židje, ki so preganjani in osovraženi.

*Na kratko še tole: knjigo toplo priporočam v branje ne le tistim, ki jih zanima psihoanalitski pristop k analizi diskurza, temveč vsem tistim, ki jih zanima bodisi geneza sodobnega koncepta skoposti (kulture potrošništva) in njegove zgodovinske refleksije v literaturi, bodisi židovsko vprašanje ali krščanska stereotipizacija, vprašanje identitete ali sodobna mitologija.

Roman Vodeb

Gregor Starc: Discipliniranje teles v športu. Ljubljana: Fakulteta za šport in Inštitut za kineziologijo, 2003 150 strani (ISBN 961-6405-37-3), 3.700 SIT

Gregor Starc je eden tistih mladih *športologov*, ki si je v svoji knjigi *Discipliniranje teles v športu* prizadeval *vedeti tisto, česar se ne da vedeti* – kajti entuziastične analize nekaterih športnih praks še vedno sodijo v pionirsko fazo. Avtor se loti telesa v športnih praksah in pravi, da je »telo edini materialni dokaz našega obstoja«. Brata Wachowski sta denimo v *Matrici* ravno nasprotno in eksplicitno stopila na stran Descarta in Kanta oziroma trditve, da je »edino dvom tisti, v katerega se ne spleča dvomiti« oziroma »mislim, torej sem (bivam, obstajam)« in da je »resnica (spoznanje) učinek subjekta« (in ne nekaj absolutnega) oziroma da »subjekt proizvaja svoje resnice«.

Apodiktičnosti se Starc mnogokrat ogiba, saj pravi, da se mu »zdi« oziroma da je takšno njegovo »mnenje«. Res je, *spoznanja* se ne da ujeti na tak način, da bi se nekaj vedelo zagotovo. Zato se tudi zdi vprašljivih kar nekaj avtorjevih dikcij – na primer tale: »...telesna vadba predstavlja skrb za izboljšanje telesa prek stroge discipline, ki je od ljudi zahtevala odrekanje in s tem dokazovala njihovo vero in moralno moč.« Pomislek, ki se nam vsiljuje v kontekstu koncepta discipliniranja telesa je tale: telesna vadba bi lahko predstavljala za ljudi predvsem zabavo, užitek in sprostitve, vsaj za nekatere – za tiste v vrhunskem športu tudi naprezanje za zmago. To, da nek zunanj opazovalec trdi, da je telo v tovrstnih telesno/gibalnih praksah disciplinirano sicer drži. Toda to je tudi (logična) posledica oziroma učinek vadbe.

O discipliniranih telesih se spleča (raz)govoriti predvsem takrat, ko vpeljemo pojem oziroma koncept »skrbno načrtovanega« in »tiho pričakovanega« oziroma »spontano učinkujočega«.

Renata Salecl je v delu *Disciplina kot pogoj svobode*, navezujoč se na Jona Elsterja, v kontekstu vzgoje ob koncu 80-ih let govorila o t.i. »bistveno drugotnem stanju« (BDS). Elster je tako v svoji knjigi *Sour Grapes* tej zakonitosti dal ime: *states that are essentially by-products*. Na ta način v kontekstu recenziranega dela, bi lahko mogoče avtor v svojih diskurzih ali ideoloških analizah prišel dlje, če bi ozavestil šibke strani koncepta »discipliniranja telesa«. Koncept discipliniranja telesa namreč postane zavajajoč, če se ne vpelje pojem »skrbno načrtovanega« in »tiho pričakovanega«, ter se ob tem teoretsko ne dotaknemo koncepta izjavljalne oziroma družbene pozicije. Nekritični bralci lahko tako v hipu »kupijo« tovrstno teoretizacijo telesa, ki je z razcvetom feminističnih študij postala modna, kot edino možno.

V paketu telesnega gibanja namreč res vidimo neko posledično discipliniranje. Toda, da bi o tem discipliniranju stekla poglobljena teoretska beseda, je dobro vedeti, kdo to discipliniranje zavestno ali pa nezavedno načrtuje. Drugače povedano za koga drugega jo kuje, načrtuje ali pa diktira. V tem pogledu avtor dejansko pove veliko »drugačnega« in v povezavi športa s fakultetnimi predavalnicami nekaj, kar odstopa od ustaljene ideologije. S tega vidika Starčeve analize nekaterih ideoloških praks niso ustaljeno moteče, temveč dobrodošle. Tudi zato se bodo odslej naprej *mnenja* še bolj kresala, kajti doslej so manjšinsko in drugače misleči bili pogosto simbolično »zažigani na grmadi«. V tem pogledu je avtorjev epistemološki doprinos hvale vreden. Seveda je pri tem skrb, da bo Starčevo epistemološko prizadevanje ostalo osamljeno, povsem na mestu, saj z vidika aktualnih in prevladujočih športnih politik predvsem posvečene izobraževalne institucije, denimo prav *Fakulteta za šport*, prek svojih avtoritativnih vzvodov narekujejo prepogosto enoznačno agendo v polju športa.

Očitno je, da na nekaterih mestih Starcu manjka psihoanalitično razumevanje stvarnosti, oziroma freudovski diskurz, saj se zdi, da je nekritično »kupovanje« Foucaulta povzročilo teoretski zdrs ravno v kontekstu »skrbno načrtovanega« in »tiho pričakovanega«. Nekaj podobnega najdemo tudi pri terminu »diskurz«, ki ga avtor uporablja takrat, ko bi pravzaprav morali dejati *ideologija športa*. Denimo morda bi bilo v kontekstu sokolstva bolj govoriti o ideologiji, ne pa o doktrini. Tako bi lahko podnaslova »Diskurz rekreativnega športa« in »Diskurz šolskega športa« preimenovali v *ideologijo* ene in druge veje športa, pri čemer se bi odprlo široko polje o *manifestni in latentni ter nezavedni ideologiji*, ki obvladuje oba segmenta športa. V mojem videnju je diskurz namreč predvsem »razprava, iz katere mora subjekt izstopiti«, da ga »ne spotakne« nezavedno hotenje ali ideja. Tudi na tej točki bi avtorju dela uporaba Freuda prišla prav. Po drugi strani se toliko bolj navezuje na Foucaulta, ki pa je pojem diskurza resnično uporabljal na podoben način kot Starc.

V že omenjenem »diskurzu šolskega športa« se avtorjeva misel nekoliko zaplete, predvsem pri interpretaciji koncepta »vzgoje«. Zanimive iztočnice na tem mestu daje angleški izraz »*education*«, ki namreč ne pomeni slovenske institucionalne »vzgoje«, temveč *izobraževanje* (z »vzgojnimi učinki na osebnost). »*Physical education*« torej ne pomeni slovensko »športno vzgojo«. Tudi zato bi lahko avtor postavil pod vprašaj celotno konceptualno raven. Slovenski izraz »vzgoja« na angleško govorečem področju pomeni »*up bringing*« torej »*gor-spravljanje*«. Denimo ideološko nasičenost »*realsocialističnega vzgajanja v vsestransko razvito osebnost ali totalnega človeka*«, kar je značilnost marksistične pedagoške paradigme, avtor dela presenetljivo ne omenja. Kljub temu, da je v svojih ideoloških analizah zelo izčrpen je preskok iz dobe sokolstva v današnji čas preširok.

Kot najbolj kritično in komplementarno lahko izpostavimo tezo, da je imperativ športa *zmagati* in ne disciplinirati telo. Drugače povedano *cilj športnikov je zmagati, ne pa disciplinirati telo*. Telo je podvrženo dresuri, treningu ali vadbi zato, da bi športnik zmagal. Ko se avtor opira na antropologa Južniča, je tej dikciji zelo blizu. Pri tem pa smo zopet pri konceptu »skrbno načrtovanega« in »tiho pričakovanega«. Druga kritična antiteza je ta, da avtor prevzema feministično interpretacijo konstrukcije spolov: ideja, da je spolna identiteta kulturno privzgojena. Drugače povedano, točka avtorjevega gledišča je profeministična, pri čemer gre za eno od najbolj popularnih sodobnih

liberalnih ideologij. Zavračanja koncepta »naravnosti«, kar je sicer dandanes v teoretskem neo-liberalizmu modno – do njega je kritičen celo Žižek – so danes pogosta pri številnih psihologih in filozofih. Seveda se tovrstne enigme ne da teoretsko razgaliti do zadnjih tančic dokončno resničnega, zato lahko še danes govorimo o tem, da imamo v znanosti svoja mnenja, pogosto tudi različna. Avtor odločno stoji za svojimi, ne »sedi pa na svojih ramenih« in tudi si ne poskuša »pogledati v tilnik« – kar bi bilo sicer s psihoanalizo in spoznavnim skepticizmom mogoče. Kljub vsemu in tudi zato je Gregor Starc spisal knjigo, ki jo je vredno brati, vredno pa je biti mestoma tudi kritičen do napisanega – kot pri vsaki knjigi.

Olga Dečman Dobrnjič

**Roman Vodeb: Subjekt v ideologiji (športa). Trbovlje: Fit, 2002
157 strani (ISBN 961-90852-2-1), 3.255 SIT**

Subjekt v ideologiji (športa) je tretja knjiga Romana Vodeba. V njej se loteva ideoloških praks, samega delovanja in narave ideologij, ki jih je moč zaslediti na področju športa. Izhaja iz Althusserjeve teorije ideološke interpelacije. Po tem konceptu je subjekt v ideologiji interpeliran (naslovljen) preko individua v subjekt. Althusserjevski teoretski pristop avtor poskuša obogatiti z nekaterimi ortodoksnimi freudovskimi psihoanalitičnimi koncepti. Avtor izhaja iz koncepta nezavedne želje in načela ugodja oziroma užitka. Znotraj tega koncepta trdi, da je užitek »tisti«, ki obvladuje tako samega človeka, kot tudi vsa družbena dogajanja, vključno z družbenimi in oblastnimi razmerji. Človekovo zavest, kolektivno podobo in individualni mir postavi v konceptu užitka v vlogo odvisnosti od nadrejenega, močnejšega nezavednega »tistega«, odvisnega od užitka.

Čeprav avtor trdi, da ideologija sama po sebi nima predznaka oziroma da se le-ta vzpostavi šele v odnosu do »že-užitka«, kot sam pravi, v smelem althusserjevsko-freudovskem konceptualnem dispozitivu eksplicitno izpostavlja, da je »pozitivna« družbena vloga ideologije lahko prepoznana v tem, da posamezne individualne subjektive užitke sinhronizira in kompatibilizira z že obstoječim užitkom – torej z »že-užitkom« »že-subjektov«.

Avtor na družbo gleda kot na uživajoči organizem oziroma mehanizem, ki se nezavedno, »samoizroča« gonu po doživljanju čim večje količine užitka. Avtor celo (teoretsko) govori o »aritmetični sredini družbenega uživanja«, ki jo lahko ustrezna ideologija zviša. Pomembno vlogo v tovrstnih družbenih dogajanjih imajo institucije. V institucionaliziranem omrežju družbenih subjektov imajo vse interakcije jasen skupni imenovalec: užitek oziroma željo (kot nezavedno namero) po doživljanju ugodja. Takšen konceptualni oziroma miselni pristop k teoriji ideologije je celo dobro miselen in logičen.

Užitek oziroma načelo ugodja, ki ga je tako strastno teoretsko vpeljal in zagovarjal Freud, je v Vodebovih teorijah okrepljen in se smiselno vtke v teorijo ideologije nasploh. To, da ideologija opravlja funkcijo »normalizacije« družbenih subjektov, se že nekaj časa teoretsko ve. Vpeljava načela ugodja (užitka) v obstoječo althusserjevsko teoretsko paradigmo pa je novost, za katero se zdi, da obstaja že od nekdaj. Vodeb jo eksplicitno izpostavi in reče: »*Težnja po doživljanju ugodja oziroma užitka je tista, zaradi katere se stvari na svetu sploh dogajajo (tako kot se).*« Torej: Užitek je »tisti« (krivec), zaradi katerega se vzpostavi ideologija.

To, da se je avtor odločil dati besedico »šport« v oklepaj, je zagotovo simbolično sporočilo. Svojo teoretsko paradigmo ponuja kot univerzalno. Avtor jo res predstavlja skozi šport – ker mu je ta transfer teorije užitka, če izhajamo iz misli njegovih prejšnjih teoretskih razprav, najbližji, toda paradigma, če jo seveda sprejmemo in priznamo, je evidentna tudi v umetnosti in človeški kulturi nasploh. Prav zato ima ta teoretski kontekst lahko širšo vrednost za teorijo ideologije.